

PRZEGLĄD

ROLNICZY, HANDLOWY I PRZEMYSŁOWY.

Pismo bezpłatne, wychodzące dwa razy na tydzień

przy
DZIENNIKU WARSZAWSKIM.

NR 78.

WARSZAWA.

NIEDZIELA. — d. 20 Września 1853 roku.
2 Października

OBWIESZCZENIA URZĘDOWE.

RZĄD GUBERNIALNY WARSZAWSKI.

Podług art. 52 ustawy o gildjach, termin do wykupienia patentów na kupców gildyjnych i komisantów, dla osób już poprzednio takowe posiadających, oznaczony jest od dnia 3 (15) listopada, do 19 (31) grudnia, na każdy rok następny kalendarzowy. Za opóźnienie się z wykupem w tym terminie właściwego patentu, przepisana jest w art. 76 rzezonłej ustawy kara, wyrównywając a $\frac{1}{4}$ części rocznej opłaty patentowej. Ponieważ mimo tak wyraźne przepisy wiele osób upatentowanych o odnowienie patentów na rok następny zgłaszają się już po upływie tego terminu, rząd gubernjalny przeto powodowany reskryptem komisji rządowej przychodów i skarbu z daty 27 lipca (8 sierpnia) r. b., oznajmia wszystkim kupcom gildyjnym, oraz komisantom posiadającym na ten rok odpowiednie patenta, że każdy przy odnowieniu na lata następne, winien zgłosić się a to w terminie stale oznaczonym do rządu gubernjalnego, tak jednakże wcześniej, iżby przed upływem miesiąca grudnia należność za to przypadająca do właściwej kasy wpłynęła; w przeciwnym bowiem razie, jeżeliby interesent opóźnił się z wykupem, naówczas obok opłaty za patent na karę skazany będzie. Jeżeliby wreszcie kto zaniechawszy czasowo handlu gildyjnego, na nowo takowy wykonywać pragnął, żądany patent nie wprzód wydany mu będzie aż po udowodnieniu kwalifikacji dla nowo wchodzących ustawą przepisanej; przyczem czas poprzedniego zostawania w gildji liczonemu mu nie będzie. Każdy przeto interesowany, jeżeli chce uniknąć skutków tu określonych, ściśle do tych przepisów stosować się jest obowiązany.

Warszawa dnia 28 sierpnia (9 września) 1853 roku.

Gubernator cywilny, radca tajny, *Łaszczynski*.
Naczelnik kancelarji, *B. Halpert*.

BANK POLSKI.

Z mocy decyzji rady administracyjnej królestwa z dnia 18 (30) sierpnia r. b., upoważniającej bank do zniesienia stopy procentowej od zaliczeń na zastaw towarów, wyrobów i płodów dawanych i do zmiany dotychczasowej zasady przy poborze opłaty składowego od tychże przedmiotów, bank Polski podaje do publicznej wiadomości, iż od pożyczek na zastaw towarów, płodów i wyrobów od dnia 19 września (1 października) r. b. udzielić się mających, pobierać bank będzie prowizji w miejsce dotychczasowej 6% po 5% rocznie; wszakże zmiana ta nie odnosi się wcale do pożyczek już zaciągniętych, których termin zwrotu po dniu

19 września (1 października) r. b. upływa; opłata zaś składowego od tych przedmiotów (z wyjątkiem zboża, od którego pozostaje podług dotychczasowej zasady), w miejsce dotąd pobieranej od wagi, od dnia 19 września (1 października) r. b., pobierać się będzie w stosunku do wartości to jest: za pierwsze trzy miesiące po kop. 10 za każdy miesiąc, za następne po kop. 6 od każdych rs 100 uznanej przez taksatora wartości złożonego przedmiotu, przy zachowaniu dalszych opłat, jako to: wagowego, asekuracji i od taksy podług dotychczasowej zasady z wyłączeniem cukru, od którego pobieraniem będzie na raz wagowego po pół kopiejki od pudła i za taksę po jeden od każdego tysiąca zaliczonej pożyczki.

Warszawa dnia 15 (27) września 1853 roku.

Prezes, radca tajny, *J. Tymowski*.

Naczelnik kancelarji, radca dworu *Łubkowski*.

O LASACH

GUBERNJI GRODZIENSKIEJ.

(Dokończenie)

Po opisanii puszczy Białowieżkiej niewiele nam pozostaje do nadmienienia o innych lasach gubernji Grodzieńskiej. Pomiedzy innymi do ważniejszych policzyć można lasy: Grodzieńskie, Sokolskie, Boreckie, Niemirowskie, Zamszańskie, Berezińskie (a), Sławotyczne, Narewskie, Brańskie (b), Knyszyńskie, Goniądzowskie (c), Kosowskie (d), Byeńskie, Wiknia czyli Żyrowickie i Olszewskie.

(a) *Bereza Kartuzka* wielki i wspaniały klasztor i kościół Kartuzów nad rz. Jasiołdą, ma pozór miasta, fundacji Kaz. Leona Sapiehy podkanclerzego Lit. To miejsce pamiętne pobytom w r. 1706 wojsk Polskich, Rosyjskich i Szwedzkich, jak również i ich głównych dowódców Augusta II, Piotra W. i Karola XII.

(b) *Brańsk* miasteczko nad Nurcem.

(c) *Goniądz* miasteczko nad rz. Biebrzą, miejsce urodzenia znanego w historii kościelnym *Piotra z Goniądza*, który wstawił się rozprawą na synodzie Secymińskim i pierwsze arjanizmu w Litwie rzucił nasiona. W r. 1831 był tu główny skład zboża i furaztu wojsk Cesarstwa Rosyjskich.

(d) *Kosow* miasteczko, najprzód do Chreptowiczów, a następnie po kolei do Sanguszków, Flemmingów, Sapiechów, Czartoryskich i Zamojskich należało, od których na ostatek nabytem zostało przez Pułtowski Wojciecha marszałka Słonimskiego. Do tego należy wieś *Mereczowszczyzna*. Tu jest wspaniały zamek z obszernym pięknym ogrodem i parkiem, gdzie w gmachu znajduje się szacowny zbiór ksiąg i dawnych rękopisów. Tu także jest słynna fabryka dywanów.

Lasy Knyszyńskie i Goniądzowskie należały niegdyś do ks. Radziwiłłów, w nich było mnóstwo grubej zwierzyny, co właśnie dowodzi za-
możność i obszerność przestrzeni leśnej. Zygmunt August z upodobaniem przebywając w Knyszynie, wraz ze swą małżonką Barbarą, bawił się w przyległej puszczy łowami na żubry i inną zwierzynę. Były tu także tego króla stadnina końska do 3000 sztuk obejmująca i liczny zwierzyniec. Lasy Goniądzowskie, wszelkiego rodzaju zwierzem zapełnione, sprowadzały także na łowy Jagiełłę i następnych monarchów. Obecnie już nie ma w tych lasach żubrów, ani owych odwiecznych drzew; czas i potrzeby ludzkie, bezogłędnie na następstwa, je poniszczyły, zostawiając młodszemu pokoleniu widoki na błogie czasy i pamiątkę po znikniętych olbrzymach leśnych. Lecz nie utyskujmy na rozrutne gospodarstwo przodków; nasze usiłowanie i praca przywrócić mogą pomysłny stan lasów. Oto rząd w swych obszarach leśnych podaje nam wzór systematycznego gospodarstwa. Jeśliby obywatele ziemscy, którzy mają obszerne lasy, zechcieli po jednym młodzieńcu ze swych poddanych posłać na naukę leśnictwa do jednego z zakładów naukowych leśnych, jako to: do Lisina (a), Ostrowia (b), lub Horyhorców (c), ileż to by przybyło wkrótce w kraju leśniczych prywatnych, którzy urządziwszy systematycznie lasy swych panów.

Oprócz wymienionych lasów zasługują na wzmiankę: Jeziorskie, Mostowskie i Hodzkie w pow. Grodzieńskim; Rudzkie, Wistyczne, Wierchowickie, Wielanowskie, Wysockie i Milejczyckie w pow. Brzeskim; Zdzięcielskie i Rozańskie w Słonimskim; Wołkowyskie, Jałowskie, Mścibowskie, Porozowskie, Krzemienickie, Wołpiańskie, Łyskowskie i Mizyrzeckie w Wołkowyskim; Horodeckie i Braszewickie w Kobryńskim.

Rodzaje drzew we wszystkich lasach, stosownie do gruntu, na jakim rosną, są też same, któreśmy opisali mówiąc o puszczy Białowieskiej. Mnóstwo lasów uległo zniszczeniu przez trzebież i palenie na miejscu dla wyrobienia nowin czyli tak zwanych *pasiek*, na których w pierwszych latach zasiane zboże, bez nawozu dobry plon wydawało. Dzisiaj tego rodzaju zniszczenie lasów mniej jest upowszechnione.

Tak z puszczy Białowieskiej jak i z innych lasów tej gubernji corocznie spławiła się znaczna masa drzewa tak w kłocach, jak i belkach sosnowych, tudzież wielka ilość bali i klepek dębowych, oraz rohoży czyli moczki lipowej, smoły, dziegieci i potażu.

Po Niemnie i Bugu płynęły *wiciny, półwiciny, tyżwy, dubasy, galary, lichtuny* i innego nazwania statki wodne napełnione zbożem lub wyrobami leśnymi, tudzież *plyty* złożone po większej części z drzewa towarowego.

Obecnie ten handel zewnętrzny, z powodu zniszczenia lasów na znacznej przestrzeni, nie ma już tej wagi. Wprawdzie niemały jeszcze odbyt drzewa ma miejsce do rękodzielni miedzianych, fabryk sukna, papie-

(a) *Szkola leśna w Lisinie* (лесническое егерское училище) w gubernji Petersburgskiej, o wiorst 60 od stolicy w pow. Carskosielskim urządzona; ma postać wojskową. Przyjmują się do niej włościanie od 18 lat. Kurs trwa od 2 do 4 lat. Uczniowie nazywają się *strzelcami* (ерепы).

(b) Taką szkołą jest w dobrach Ostrow pod Moskwą.

(c) W *Horyhorcach* miasteczku gub. Mohilewskiej założony jest *instytut agronomiczny*, zakład naukowy wyższy, na prawach liceum; obok zaś niego jest szkoła agronomiczna dla włościan (учебная ферма).

ru i przędzy bawełnianej, tudzież na inne miejscowe potrzeby; jak przekonamy o tém dochód z lasów rządowych w roku zeszłym osiągnięty rs: 22,723 kop. 42¹/₄, ale gdy wprowadzonym będzie systematyczne gospodarstwo w lasach nie tylko rządowych lecz i prywatnych, wówczas spodziewać się możemy rezultatów, z hodowania ich pomysłniejszych od tych, jakie przed 50 laty były.

A. Polujański.

O UŻYCIU KOŚCI JAKO NAWOZ.

(Dalszy ciąg).

Godną uwagi jest okoliczność jak *długo skutkującymi* okazały się w niektórych krajach nawożenia kośćmi. Jedno mocne użyżnienie w Anglii 16—20 lat trwało; w Belgji z nawiezienia 40 centnarami morgi jednej, wynikło 15 zbiorów bogatych owsa jeden po drugim, i w 30 lat potem grunt pozostawał jeszcze w dobrym stanie. W Szwecji znajdują się pola, które od niepamiętnych czasów bez żadnego nawozu najpiękniejszą pszenicę wydają. Z rozbioru ziemi przez chemika Berzeliusza, pokazała się, w niej znaczna ilość drobniutkich części kości, które po dłuższym gotowaniu słabą galaretę wydały, z czego się twierdzi, że pola te były dawnymi pobojowiskami.

W początkach używania kości do nawozu, brano je w kawałkach znacznej wielkości, częstemi były kawałki 2 całe kubiczne, później używano całowych i półcałowych, nareszcie mączki. W wielkich kawałkach używano daleko znaczniejszej ilości; mączką można było tą samą ilością większą przestrzeń uprawić; kość taką prędzej gnęła, i prędzej pożywnym była pokarmem dla roślin; 80 buszli (51 cent. pol., 126,28 pudów) było z początku powszechnym stosunkiem; w mniej uprawnych częściach Anglii biorą 40 buszli (25¹/₂ cent., 63,14 pudów), a 20—30 buszli (13—18 cent., lub 32—48 pudów), w najpierwszych angielskich okolicach, używają obecnie pod turnips, na przestrzeń akru (216 prętów kwadr., 0,368 dziesiątyny).

Po połączeniu się mączki kościanniej z ziemią, szybko następuje rozgrzanie, fermentacja i rozkład jęj,—prędszy lub wolniejszy skutek, zależy od rodzaju ziemi, naturalnej jęj wilgoci, deszczu i ilości użytych kości. Ponieważ jednak rozkład dla młodej roślinki do przędzkiego jęj rozwinięcia jest potrzebny, wypada go przyspieszyć; i dla tego przezorni gospodarze, zsypują kość w stosy i pokrywają ją ziemią na 7—10 dni przed rozpoczęciem sadzenia turnipsów. Tym sposobem kości się rozgrzewają, fermentują, i pomagają obfitości przy rośnięciu roślin, gdy ich się rzędami wysypuje.

Imni przekładają pobudzać jeszcze fermentację dodaniem zwyczajnego nawozu i z prób przez 13 gospodarzy czynionych, dokładnie kontrolowanych, pokazuje się, że w powyższy sposób przyrządzona kość, skuteczniejszą jest od surowej.

Nowy sposób rozdrabniania kości, zupełnie jak przez tłuczenie lub fermentację, został niedawno z największym skutkiem użyty. Rozpuszczają koście w kwasie solnym lub siarczanym; do 100 funtów kości, dodaje się w stosownym naczyniu 25—50 funtów kwasu siarczanego, do której poprzednio 50—100 funtów dodano wody, lub też mączka kościanna rozpościera się na kamienną podłodze w stosy, do czego dolewa się po trochu ową mieszaninę z 1/3 kwasu i 2/3 wody, i wszystko dobrze mię-

sza. Kwas szybko kość rozpuszcza, gotują się one, przez uchodzenie kwasu węglowego, a następnie tak kruszeją, że kawałki zupełnie się rozpadają. W takim stanie rzeczy dodawszy trocin, surowego torfu w kawałkach, popiołu lub ziemi, kość od ręki lub siewnikiem rozpostrzeć, albo dodawszy 100 razy większą ilość na wagę wody, konewką ogrodową na pole rozlać wypada.

Przez związek z kwasem siarczanym kości kompletniej się rozkładają i wystarczają na większą przestrzeń pola, łatwiej się z wodą połączają, tak: że korzonek rośliny łatwo go wciąga, a kwas siarczany stanowi dla gruntu nowy nawóz.

Zysk praktyczny, to jest pieniężny, przy tej manipulacji jest ten: że mniejsza ilość kości jest potrzebną do wywołania jednych skutków na ziemi, i zapewnienia bogatych plonów. To jest stwierdzone przez wielką ilość doświadczeń, z których się następujące rezultata przytaczają:

1. 8, nawet 4, a czasami 2 buszle na acre, czyli 550, 275, albo 138 funtów polskich na jednym morgu nowopolskim rozpostarte, czyli 544—272, albo 136 fun. ros. na 0,512 dziesiątyny; spowodowały równy zbiór turnipsów jak 16 - 20 buszli kości użytych w sposób zwykły. Rośliny wcześniej się pokazały, i wzrastanie ich było szybsze.
2. Skutek tém jest większy, im dokładniejszym było rozpuszczenie kości.
3. Metoda ta; okazała się być najwięcej do zastosowania na gruncie suchym i piaszczystym, jak np. w odłogach północnego Lincolnu, obecnie wziętych pod uprawę, w których kości surowe mogłyby były nie zawodnie kilka lat bezskutecznie przeleżeć.

Już w r. 1827 Huskisson mniemał: że wydatkiem 100—200,000 funt. szterlingów, 630,000—1,260,000 rsr. które Anglja za granicą płaci za kości, produkcja pszenicy o 500,000 kwarterów, mniej więcej milion korey, czyli 610,000 czterdzi, powiększoną zostaje, cóż więc dzisiaj musi Anglja zyskiwać gdy przeszło 800,000 fun. szter. (5,040,000 rsr.) za kości płaci? Co równa się produkowaniu jednego kwarteru za 4 do 8 szylingów, czyli korea polskiego za kop. sr. 60 do rsr. 1 k. 20.

(Dokończenie nastąpi).

WYCHÓW, PIELEGNOWANIE i CHODZENIE OKOŁO ZWIERZĄT DOMOWYCH.

A. Ogólne uwagi nad wychowem i utrzymywaniem zwierząt domowych.

(Dalszy ciąg).

13. Trzyma się też wprawdzie i karmi źrebięta i młode konie paszą zieloną na stajni, dozwalając im co dzień, tak w lecie, jako też zimą, w ogrodzonym jakim miejscu, pobiegać i pohasać sobie do woli, w takim atoli razie trzeba ze źrebiętami postępować sobie w sposób następujący: w zimie daje się młodym koniom tylko siano i owies, do czego koryta i drabiny nisko ustawione być muszą. Grochu, wyki, bobu i żyta ani zaznać nie powinny. Przy tém całą uwagę zwrócić należy na kształ-

enie kopyta unikając jednak wszelkiego strugania lub piłowania. Od jednego gatunku paszy przechodzi się do drugiego z wolna, a jeżeli pasza zielona jest bardzo soczysta, trzeba ją dawać z sianem lub słomą. Szczególniej należy młode, w stajni chowane konie, utrzymywać w czystości; a paść tylko tak, aby miały dobrą tuszę, nie zaś aby były opaste i ścierwiste.

14. Wody nie powinno nigdy na pastwisku zabraknąć.

15. Kto się nie zna sam na leczeniu przynajmniej główniejszych chorób końskich, lub nie ma tyle odwagi, aby się tém zajął, dobrze zrobi, gdy wychów koni w bliskości jakiego zręcznego i biegłego lekarza zwierzęcego umieści, czyli miejsce wychowu wybierze.

16. Potrzebna jest także mieć w bliskości dobrego kowala.

17. Jeżeli wychów koni ma tylko własnej zaradzić potrzebie, tedy gospodarz oględnym niech będzie na ilość trzymać się mających ogierów, klaczy i wałachów, by w ezasie brzemienności klaczy można je ochronić, a wszelako nie opóźnić się w pracy.

18. Niech również gospodarz pamięta i na to, że zwierzę piękne, wysmienite, koszta wychowu przy równej pieczołowitości i przy równej paszy zawsze lepiej wynagradza, jak zwierzę rasą podlejsze i nieudatne.

19. O ile tylko podobna, powinien rolnik brakującego konia roboczego raczej kupić, aniżeli za młodego oprządzić; doświadczenie bowiem stwierdza tylokrotnymi przykładami, że koń młody, zawczasie oprzągnięty, nigdy nie wynagrodzi kosztów wychowu.

20. Zwierzęta rozplodowe powinny być wolne od wad dziedzicznych, jakie są: nieudatne łby, bielma i inne ślepoty, nieudatne karki, wady u piersi, złe barki, wszelkie wady u nóg, kurzystęp, zajęczyślep, sarnie nogi, kościane kółko w nodze, włogaczna, narośl kościana, płaskie żebra, wysmukły brzuch, opadający grzbiet, dychawica, zakręt głowy (wartogłów), fałszywy bieg i brzuch obwisły.

bb. Pożytki, jakie przynosi wychów koni.

Wielu gospodarzy zaniedbuje chowu koni, pomimo że i ich posiadłość zupełnie mu odpowiada, i że odległość od miast większych lub handlowych znacznie zniża ceny zboża. Może wahają się dla tego przed chowem koni; że on, porządnie utrzymywany, wymaga więcej staranności i dozoru, jak proste gospodarstwo. Ale jak bardzo błędzą, okaże się z następującego:

1. Rząd postarał się, nie szcędząc wielkich wydatków, o kosztowne i ślachtetne ogiery, które we właściwym czasie po wszystkich częściach kraju rozstawia i za pomierne wynagrodzenie klacze stanowiąc dozwala. Rolnik nie potrzebuje tu więc mieć najmniejszego kłopotu o ogiery, byle tylko postarał się o porządne klacze, a chów koni mało go kosztować będzie.

2. Za rzędem poszli w ślady i możni obywatele, którzy także dokładają starania o poprawienie i rozmnożenie ślachtetnych koni.

3. Od mizernego człapaka do doskonałego wierzchowca, od pospolitego konia pociągowego do tęgiego rümaka pod ciężkie działo, lub do kształtnego powozowego bieguna, wielkie zachodzą różnice. Czyżby nie miało być podobnem, wychować dobre, trwałe konie jednego tylko gatunku?

4. Coroczny zakup koni pod kawalerją (remonty), za które powszechnie dobrze płacą, zapewnia pokup młodych koni. O to by się tyl-

